

The Holy See

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 16. prosinca 2009.

Ivan iz Salisburyja

Draga braćo i sestre!

Danas ćemo se upoznati sa Ivanom iz Salisburyja, koji je pripadao školi katedrale u Chartresu, u Francuskoj, jednoj od najvanijih srednjovjekovnih filozofskih i teoloških škola. I on, poput teologa o kojima sam govorio prethodnih tjedana, pomaže nam shvatiti kako vjera, u skladu s opravdanim tenjama razuma, usmjerava misao prema objavljenoj istini, u kojoj se nalazi istinsko čovjekovo dobro.

Ivan (John) rodio se u Engleskoj, u Salisburyju, između 1100. i 1120. Čitajući njegova djela, i prije svega obilje njegovih pisama, doznajemo najvanije podatke o njegovu ivotu. Tijekom gotovo dvanaest godina, između 1136. i 1148., posvetio se studijima, pohađajući najuglednije škole toga doba, u kojima je slušao predavanja glasovitih učitelja. Odlazi u Pariz a potom u Chartres. Ova potonja sredina ostavila je najdublji trag na njegovu izobrazbu i tu je stekao veliku kulturnu otvorenost, zanimanje za špekulativne probleme i ljubav prema literaturi. Kao što se često događalo u to doba, biskupi i vladari su najvrsnije studente birali za svoje uske suradnike. To se dogodilo i Ivanu iz Salisburyja, kojeg je njegov veliki prijatelj, Bernard iz Clairvauxa, predstavio Teobaldu, nadbiskupu Canterburyja – prvotnog sjedišta engleskog primasa –, koji ga je rado primio u svoj kler. Tijekom jedanaest godina, od 1150. do 1161., Ivan je bio tajnik i kapelan staroga nadbiskupa. Neumornom gorljivošću, nastavivši istodobno svoj studij, razvio je intenzivnu diplomatsku aktivnost, posjećujući Italiju čak deset puta, s izričitim ciljem da njeguje odnose engleskog kraljevstva i Crkve u Engleskoj s Rimskim prvosvećenikom. Među inim, tih je godina papa bio Hadrijan IV., Englez kojega je s Ivanom iz Salisburyja vezalo prisno prijateljstvo. U

godinama nakon smrti Hadrijana IV. – umro je 1159. godine – u Engleskoj je došlo do velikih napetosti između Crkve i kraljevstva. Kralj Henrik II., naime, kanio je preuzeti vlast nad ivotom u Crkvi, ograničavajući njezinu slobodu. Takvo kraljevo dranje naišlo je na reakciju Ivana iz Salisburyja i prije svega na hrabri otpor Teobaldova nasljednika na biskupskoj katedri u Canterburyju, svetog Tome (Thomas) Becketa, koji je zbog toga završio u progonstvu u Francuskoj. Ivan iz Salisburyja ga je slijedio i ostao u njegovoj slubi, zalaući se uvijek za pomirenje. God. 1170., kada su se Ivan i Toma Becket već bili vratili u Englesku, ovaj je potonji bio napadnut i ubijen u svojoj katedrali. Umro je kao mučenik i kao takvoga ga je narod odmah počeo častiti. Ivan je nastavio vjerno sluiti također Tominom nasljedniku, sve dok nije izabran za biskupa Chartresa, gdje je ostao od 1176. do 1180., godine svoje smrti.

Od djela Ivana iz Salisburyja htio bih istaknuti dva koja se smatraju njegovim remek-djelima, otmjeno naslovljena grčkim naslovima *Metaloghicón* (U obrani logike) i *Polycráticus* (O ljudima na vlasti). U prvome djelu on – s onom finom ironijom koja karakterizira mnoge učene ljude – pobija stav onih koji su imali ograničavajuće shvaćanje naobraenosti, smatrajući je ispraznom slatkorječivošću, beskorisnim riječima. Ivan, naprotiv, hvali naobrazbu, istinsku filozofiju, to jest susret između snane misli i komunikacije, djelotvorne riječi. Piše on: "Kako je naime elokvencija koja nije prosvijetljeno razumom ne samo nepromišljena, već i slijepa, tako je mudrost koja ne pribjegava upotrebi riječi ne samo slaba, već na neki način kljasta: naime, premda, katkad, mudrost bez riječi moe koristiti čovjeku osobno za izgrađivanje vlastite savjesti, ona je rijetko i od slabe koristi društvu" (*Metaloghicón* 1,1, PL 199,327). To je učenje vrlo aktualno. Danas se ono što je Ivan nazvao "elokvencijom", to jest mogućnošću saopćavanja sve dorađenijim i raširenijim sredstvima, silno razgranalo. Ipak, ostaje urgentna potreba saopćiti poruke urešene "mudrošću", to jest nadahnute na istini, na dobroti, na ljepoti. To je jedna velika odgovornost, koja na osobit način interpelira osobe koje rade na raznolikom i sloenom polju kulture, komunikacije i medija. I to je jedno od područja na kojem se evanđelje moe naviještati s misionarskim poletom.

U *Metaloghicónu* Ivan se hvata u koštac s problemima logike, za kojom je u njegovo doba vladalo veliko zanimanje, te si postavlja temeljno pitanje: što moe spoznati ljudski um? Do koje točke moe odgovoriti na onu tenju prisutnu u svakom čovjeku, to jest tenju za traenje istine? Ivan iz Salisburyja zauzima umjereni stav, utemeljen na proučavanju nekih Aristotelovih i Ciceronovih rasprava. Prema njemu, ljudski um redovito prispijeva spoznajama koje nisu neosporne, već vjerojatne i upitne. Ljudska je spoznaja, naime, nesavršena, jer je podlona konačnosti i ograničenosti svojstvenima čovjeku. Ona, ipak, raste i usavršava se zahvaljujući iskustvu i elaboraciji ispravnih i povezanih rasuđivanja, koja su kadra uspostaviti vezu između pojmova i stvarnosti, zahvaljujući raspravi, sučeljavanju mišljenja i spoznaji koja se produbljuje iz naraštaja u naraštaj. Samo u Bogu postoji savršeno znanje, koje se, bar djelomično, saopćava čovjeku, putem objave prihvaćene u vjeri, zbog čega vjersko znanje, teologija, razlae mogućnosti razuma i omogućuje nam ponizno napredovati u spoznaji Boji otajstava.

Vjernik i teolog, koji produbljuju blago vjere, otvaraju se također jednom praktičnom znanju, kojim

se ravnaju u svakodnevnom djelovanju, to jest moralnim zakonima i vršenju kreposti. "Bog je u svojoj milostivosti", piše Ivan iz Salisburyja, "dao svoj zakon, koji određuje koje nam je stvari korisno spoznati i pokazuje ono što nam je dopušteno znati o Bogu i što je ispravno istraivati... U tome zakonu, naime, izraava se i zorno očituje Boja volja, kako bi svatko od nas znao što mora činiti" (Metaloghicón 4,41, PL 199,944-945). Postoji, prema Ivanu iz Salisburyja, također objektivna i nepromjenjiva istina, čiji je izvor u Bogu, koja je dostupna ljudskom razumu i koja se tiče praktičnog i društvenog djelovanja. Riječ je o jednom naravnom pravu, na kojima se ljudski zakoni i političke i vjerske vlasti moraju nadahnjivati, kako bi mogli promicati opće dobro. Taj naravni zakon karakterizira jedno svojstvo koje Ivan naziva "pravičnošću", to jest pridavanju svakoj osobi njezinih prava. Iz njega proizlaze propisi koji su legitimni kod svih naroda i koje se nipošto ne smije dokidati. To je središnja teza iz Polycraticusa, traktata iz filozofije i političke teologije, u kojem Ivan iz Salisburyja razmišlja o uvjetima pod kojima je djelovanje ljudi na vlasti pravedno i dopušteno.

Dok su ostala pitanja obrađena u tome djelu vezana uz povijesne okolnosti u kojima je sastavljeno, pitanje odnosa između naravnog zakona i pravno-pozitivnog uređenja, čija je okosnica pravednost, dan-danas je od velike vanosti. U našem dobu, naime, prije svega u nekim zemljama, svjedoci smo jednog zabrinjavajućeg odvajanja razuma, koji ima zadatak otkriti etičke vrijednosti vezane uz dostojanstvo ljudske osobe, od slobode, koja ima zadaću iste vrijednosti prihvatiti i promicati. Moda bi nas Ivan iz Salisburyja podsjetio da su u skladu s pravednošću samo oni zakoni koji štite svetost ljudskog ivota i odbacuju dopuštenost pobačaja, eutanazije i slobodnih genetskih eksperimentiranja, oni zakoni koji poštuju dostojanstvo braka između muškarca i ene, koji se nadahnjuju na ispravnoj laičnosti drava – laičnosti koja uvijek podrazumijeva očuvanje vjerske slobode –, i koji tee supsidijarnosti i solidarnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini. U protivnom, nastat će ono što Ivan iz Salisburyja naziva "tiranijom kneza" odnosno, rekli bismo mi, "diktatura relativizma": relativizma koji, kao što sam podsjetio prije nekoliko godina, "ne priznaje ništa kao definitivno i ostavlja kao posljednje mjerilo samo vlastito ja i njegove prohtjeve."

U svojoj nedavnoj enciklici Caritas in veritate, obraćajući se ljudima dobre volje, koji se zalau za to da društveno i političko djelovanje ne bude nikada odvojeno od objektivne istine o čovjekovu i njegovu dostojanstvu, napisao sam: "Istina kao i ljubav koju ona otkriva, ne mogu se 'proizvesti': mogu se samo prihvatiti. Njihov krajnji izvor nije i ne moe biti čovjek, nego Bog, to jest Onaj koji je Istina i Ljubav. To je načelo vrlo vano za društvo i razvoj, jer nijedno od toga dvoga ne moe biti samo ljudski proizvod; sam poziv na razvoj osobe i naroda ne utemeljuje se u pukome ljudskom htijenju, već je upisan u plan koji nam prethodi i oblikuje se kao dunost za sve nas, koju je potrebno slobodno prihvatiti" (52).

© Copyright - Libreria Editrice Vaticana